

AGNIEŠKA JUZEFOVIČ

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

AFRO-ARGENTINIEČIŲ ĮTAKA BUENOS AIRIŲ KULTŪROS RAIDAI IR TANGO IŠTAKŲ SUSIFORMAVIMUI

Influence of Afro-Argentines for the Process of Development
of Buenos Aires Culture and Formation of Tango

SUMMARY

The article examines the preconditions, which caused the emergence, distribution and ultimately the disappearance of black peoples in the region of the Plata River (contemporary Argentina and Uruguay). It reveals the influence of black peoples for the formation of Argentinian culture in general and tango in particular. Afro-Argentines have made significant influence to the country's economic, political and in particular cultural development and contributed to the appearance of new forms of music. In XIX c. Afro-Argentines strongly contributed toward development of culture of Buenos Aires, but their influence for the formation of tango was not essential. Many of researchers of tango roots mistakenly believe that tango music and dance had developed mainly from Afro-Argentinian dance and music. They forget that during the formation of tango, few black people remained. They had already lost their ethnical identity and considered themselves simply as an *porteño*. One of the sources of the myth of black roots for tango was the so-called black theater, famous during second part of XIX c. The theater intended to unveil the tragic destiny and life troubles facing slaves and their offspring. It has little to do with the authentic culture of blacks or tango.

SANTRAUKA

Straipsnyje nagrinėjamos prielaidos, lėmusios juodaodžių atsiradimą, paplitimą bei galiausiai išnykimą Plata upės regione (dabartinė Argentina ir Urugvajus), atskleidžiama jų įtaka šalies kultūros raidai, ypač tango muzikos bei šokio atsiradimui ir raidai. Afro-argentiniečiai įnešė ženklų indėlį į šalies ekonomikos, politikos ir ypač kultūros raidą, prisidėjo prie naujų muzikos ir šokių formų atsiradimo bei plėtojimosi. XIX a. jie tapo reikšminga Buenos Airių kultūrinio gyvenimo dalimi, tačiau jų indėlis tango atsiradimui nebuvo esminis. Mat XIX a. antroje pusėje, kai atsirado tango, afro-argentiniečių buvo labai sumažėję, o ir tie neteko tautinės ta-

RAKTAŽODŽIAI: tarpkultūrinė komunikacija, afro-argentiniečiai, vergovė, Buenos Airės, pramoga, tango.

KEY WORDS: intercultural communication, Afro-Argentinian, slavery, Buenos-Aires, entertainment, tango.

patybės ir save suvokdavo tiesiog kaip *porteño*. Juodaodžiai buvo ieškomi tarytum kokia nors sensacija, egzotika. Įsteigtas vadinamasis „juodasis teatras“, pasakojęs apie Argentinoje gyvenančių juodaodžių klystkelius, iš tiesų turėjo mažai bendra tiek su autentiška jų kultūra, tiek su tango. Tokia kultūrinė situacija įtvirtino klaidingą prielaidą, kad tango muzika ir šokis išsiplėtojo iš juodaodžių tautinių šokių ir muzikos.

IVADAS

Šis straipsnis yra dalis išsamesnio tyrimo, skirto vienos sparčiai besiplėtojančios pramogų industrijų šakos – socialinio tango šokio – atsiradimo bei raidos analizei. Čia siekiama išnagrinėti tango savitumą bei raidos perspektyvas šiuolaikinėje kūrybos visuomenėje bei kūrybinių ir pramogų industrijų visumoje¹. Tango muzika ir šokiai yra labai skirtingų tarpkultūrinių įtakų vaisius: afro-argentiniečių folkloras; kreolų (Argentinoje gyvenančių kolonistų palikuonių) tradicinė muzika bei šokiai; XIX–XX a. sandūroje Buenos Airių miestą užplūdusių imigrantų iš visos Europos, ypač Italijos, muzika bei dainos ir dar daugybė kitų kultūrinių įtakų lėmė, kad tango įgavo jam būdingą, nepakartojamą ritmą, melodiją ir šokio judesių elementus. Afro-argentiniečių kultūros įtaka verta ypatingo dėmesio, nes ji dažnai būna suvokiama klaidingai, nepelnytai pervertinama. Norint išsiaiškinti, koks yra galimas juodaodžių kultūros įnašas į tango susiformavimą, vertėtų trumpai apžvelgti, kaip Plata upės (Rio de la Plata) deltos regione atsirado juodaodžių bendruomenės, kaip klostėsi jų likimai ir kas joms nutiko XIX a., kai šalį drebinio kovos už nepri-

klausomybę, o vėliau užplūdo minios imigrantų iš Europos. Todėl šiame straipsnyje apie pačią afro-argentiniečių kultūros įtaką tango muzikos bei šokio susiformavimui kalbama dar nedaug (tai temai dar bus skirtas atskiras tekstas), bet išsamiau apžvelgiamos priežastys, kurios lėmė, kad juodaodžiai atsirado dabartinės Argentinos teritorijoje ir šimtmečius buvo neatsiejama jos istorijos dalimi. Kaip jie gyveno bei kaip kovojo su likimo peripetijomis? Kokį vaidmenį jie atliko šalies istorijoje? Kuo savitas buvo Buenos Airių juodaodžių kasdienis gyvenimas ir kaip jis atsispindėjo jų folklore? Kodėl jų šokius, aprangos stilių, kalbos manierą ilgainiui ėmė pamėgdžioti aukštesniems socialiniams sluoksniams priklausantis baltaodis jaunimas? Kas lėmė Buenos Airėse gyvenančių juodaodžių tautinio identiteto transformacijas bei subrandino jų kaip *porteño* tapatybę? Kodėl tyrinėtojai nesutaria dėl juodaodžių įtakos tango muzikos ir šokių atsiradimui ir susiformavimui bei dažnai būna linkę ją pervertinti? Remiantis analitiniu, fenomenologiniu bei hermeneutiniu metodais straipsnyje bus ieškoma atsakymų į šiuos bei panašius klausimus.

VERGOVĖS ATsirADIMAS IR AFRO-ARGENTINIEČIŲ VAIDMUO ŠALIES ISTORIJOJE

Maždaug XIV a. dabartinės Argentinos ir Urugvajaus žemes kertančios Pla-

ta upės (isp. *Rio de la Plata*) regione įsikūrusiems ispanų ir portugalų kolonis-

tams trūko pigios darbo jėgos. Vietiniai gyventojai pasirodė esantys neatsparūs ligoms, kurias atsivežė ispanai. Buvo susidurta su papildomoms kliūtimis, kurios varžė besaikį čiabuvių išnaudojimą – ispanų dominikonų dvasininkas šv. Bartolome de las Casas (1474–1566) ėmė kovoti prieš žiaurų elgesį vietinių gyventojų atžvilgiu ir išsireikalavo, kad 1542 m. būtų priimti įstatymai, kurie bent iš dalies apsaugotų indėnus, gyvenančius ispanų kolonijose, ir priverstų su jais elgtis humaniškiau. Todėl pribrendo poreikis gabenti vergus iš juodosios Afrikos. Pelninga prekyba vergais buvo vienas iš nedaugelio klausimų, kuriais tapo tiek portugalų, tiek ispanų pozicijos. Iki XVI a. pabaigos juodaodžiai vergai, kurie buvo išnaudojami medvilnės, kavaos, kavos, cukraus plantacijose, tapo pagrindine į Pietų Ameriką gabenama preke². Remiantis 1778 m. atliktu gyventojų surašymu, juodaodžiai sudarė trečdalį Buenos Airių gyventojų, o kai kuriuose šalies regionuose jie sudarė daugiau negu 60 proc. populiacijos³.

Per šimtmečius neišvengiamai vyko juodosios ir baltosios rasių maišymasis. Vergvaldžiai labai domėjosi juodaodėmis merginomis, kurias lytiškai išnaudoti neretai pradėdavo vos joms išengus į paauglystės amžių. Šitaip radosi daug mulatų. Vergių pagimdyti mulatai likdavo vergais, buvo laikomi šeimos gėda, susilaukdavo dar didesnės paniekos negu juodaodžiai. Sąvoka mulatas neatsitikinai kilusi iš žodžio „blogas“ (isp. *malo*) ir buvo vartojama kaip sinonimas niekšui, piktadariui apibūdinti.

Į dabartinės Argentinos teritoriją daugiausia vergų buvo atgabenta iš Kongo

Karalystės, kurios kultūrinė įtaka, anot Thomsono, Argentinos folklorui itin didelė⁴. Nuo XIII a. Kongo Karalystė įsitvirtino kaip galinga valstybė, turėjusi aukštą civilizaciją, sudėtingą socialinę struktūrą, rafinuotus menus ir ypač domėjusiusi šokiu. Šokis Kongo Karalystėje užėmė svarbiausią vietą, buvo vertinamas kaip atsipalaidavimo forma, žmonių bendravimas, dvasinis apsisvalymas bei dievų ir protėvių dvasių garbinimas.

XIX a. pradžioje juodaodžiai vis dar sudarė gausią etninę grupę ir vaidino reikšmingą vaidmenį šalies ekonominiame, kultūriniame gyvenime. Jie taip pat buvo įtraukiami į šalies politinius sprendimus ir aktyviai dalyvavo XIX karinėse misijose. 1806–1807 m., kai Buenos Airių gyventojai sielvartingai bandė apsiginti nuo britų invazijos, juodaodžiams ir mulatams buvo išdalinti ginklai. Kovodami už miesto nepriklausomybę, jie taip pat taikydavo iš Kongo kilusių kovos menų taktikas, kurios aprašytos juodaodžio poeto Pantaleono Rivarolos poemoje bei Horacio Jorge Becco veikale *Juodaodžiai ir spalvoti la Platos dainose*⁵. Juodaodžių ir mulatų talkininkavimas padėjo sėkmingai apsiginti nuo priešų invazijos, tačiau taip pat sustiprino nerimą – neįtikėtina drąsa ir heroizmas, kuriuos pastarieji parodė gindami miestą, tapo perspėjimu apie problemas, gresiančias norint ir toliau šią visuomenės dalį kontroliuoti ir laikyti pavergtą. Pavojui praėjus, buvo suskubta surinkti ginklus, o vengiant provokuoti juodaodžių pasipiktinimą ir protestus, už kiekvieną gražintą ginklą buvo atsilyginama.

Pirmoji Chunta (isp. *Primera Junta*) – pirmoji nepriklausoma argentiniečių suformuota valdžia 1810 m. būtinai turėjo

sukurti didesnę kariuomenę. Šiam tikslui įgyvendinti į kariuomenę pradėta aktyviai verbuoti juodaodžius vergus. Buvo paskelbta, kad kiekvienas 13–60 metų amžiaus vyriškos lyties vergas turi teisę stoti į kariuomenę, o po 5 metų tarnybos bus išlaisvintas. Laisvės pažadų suvilioti juodaodžiai ėmė masiškai užsirašinėti į kariuomenę. Tačiau tikrovėje juodaodžių ir mulatų tarnybos laikotarpis neretai būdavo pratęsimas, o tarnaudami jie vykdavo į pavojingiausias operacijas, todėl daugelis jų žuvo taip ir nesulaukę privalomosios tarnybos pabaigos. Tarnybą baigusiems ar jai nebetinkamiems kariams nebuvo suteikiamos jokios socialinės garantijos, suluošinti buvę kariai dažniausiai versdavosi elgetavimu. Karinės karjeros galimybės juodaodžių bei mulatų kariams taip pat buvo gana menkos. Juodaodžių dalyvavimas XIX a. Argentinos karinėse kampanijose dažniausiai likdavo nutylimas ir deramai neįvertinamas, nes „juodaodžių vaidmens tautos karinėje istorijoje pripažinimas būtų tolygus jų lygiavertiškumo baltaodžiams šalies piliečiams pripažinimui“⁶.

JUODAODŽIŲ PERIPETIJOS BUENOS AIRĖSE IR JŲ IŠNYKIMO PRIEŽASTYS

Dabartinių Buenos Airių ir Montevideo miestų regione, esančiame Plata upės baseine, atsidūrė palyginti nedaug vergų, tačiau jų įnašas į Argentinos kultūros raidą yra itin reikšmingas. Matyt, neatsitiktinai 1804 m. Buenos Airės buvo dinamiškas miestas, kurio gyventojai galėjo laisvai kūrybiškai reikštis⁸. Šiame regione vergų gyvenimo sąlygos buvo kiek geresnės negu kituose regionuose,

Tam XIX a. Argentinos visuomenė, kurioje tebebuvo gajus rasizmas, dar nebuvo pasiruošusi. Kai kurie rasistinių pažiūrų Argentinos politikai, ypač rašytojas, švietėjas Domingo Faustino Sarmiento (1811–1888), buvęs Argentinos prezidentas 1868–1874 m., plėtojo „baltosios Argentinos“ mitą ir grindė prielaidą, kad tik stipri baltųjų genų infuzija, vykdoma pasitelkus emigraciją iš Vakarų Europos, padės įveikti degradavimą ir barbarizmą, kurį sukėlė šimtmečiais vykęs maišymasis su juodaodžiais⁷.

Tačiau pagrindinė vergovės panaikinimo priežastis buvo ta, kad vergovės reiškinys ėmė susilaukti vis aršesnės moralistų kritikos. Antrojoje XVIII a. pusėje vis labiau ryškėjo vergovinės sistemos moralinis ydingumas, todėl šį reiškinį ėmė kritikuoti ne tik įvairūs Europos bei Amerikos humanistai, bet ir Britų parlamentas. Vadinamojoje „Trylikųjų metų Asamblėjoje“ (isp. *Asamblea del año XIII*) 1813 m. buvo paskelbta laisvė visiems vergams, kurie gims po Asamblėjos inauguracijos, taip pat tiems, kurie buvo gimę vasario 4 dieną.

kuriuose juodaodžiai buvo intensyviai išnaudojami žemdirbystės sektoriuje. Daugelis sostinėje gyvenančių juodaodžių dirbo urbanistiniuose centruose: moterys dirbo virėjomis, skalbėjomis, slaugytojomis, o vyrai – siuvėjais, dažytojais, mūrininkais ir t. t. Jų darbas vergvaldžiams buvo gana pelningas, o patiems vergams likdavo palyginti nemažai laisvo laiko. Darbštesni vergai galėjo net-

gi šiek tiek užsidirbti ir susitaupyti, o ilgainiui – netgi išsipirkti laisvę. Todėl Buenos Airėse vergovė pradėjo nykti dar anksčiau, negu ją panaikino Trylikųjų metų Asamblėja. Perspektyva išsipirkti laisvę vergus motyvuodavo daugiau dirbti, o vergvaldžiams toks susitarimas taip pat neretai būdavo naudingas – mat buvę vergai dažniausiai ir toliau likdavo globojami buvusių vergvaldžių ir dirbdavo tuos pačius darbus, tačiau pastarieji jau nebeturėjo rūpintis jų pragyvenimo bei išlaikymo klausimais. Pirmojoje XIX a. pusėje jie sudarė reikšmingą miesto gyventojų dalį. 1750–1830 m. trečdalis Buenos Airių gyventojų buvo kilę iš juodosios Afrikos. Pavyzdžiui, 1810 m. gyventojų surašymas liudija, kad mieste gyveno 28 000 baltaodžių, 8000 juodaodžių, 1200 mulatų ir 200 indėnų⁹.

Panaikinus vergovę, juodaodžiai pradėjo trauktis iš miestų, kuriuose jie buvo tiesiog ignoruojami, susidurdavo su darbo trūkumu. Nedarbas ypač išryškėjo XIX a. antrojoje pusėje, kai Argentinos didmiesčius masiškai užplūdo neturtinigi emigrantai iš Vakarų Europos. Šie noriai imdavosi darbų, kuriuos anksčiau dirbo tik juodaodžiai, o jų darbo jėga neretai būdavo dar pigesnė.

Prie fakto, kad Buenos Airėse pasiliko palyginti didelė dalis juodaodžių, prisidėjo diktatorius Juanas Manuelis de Rosas (1793–1877), kuris pelnė jų palankumą, padėdavo organizuoti tradicinių *candombe* šokių spektaklius ir kitus viešuosius juodaodžių muzikantų bei šokėjų pasirodymus. Taip diktatorius aplink save subūrė patikimų informatorių tinklą, kurio nevengdavo naudoti siekdamas susidoroti su politiniais oponentais. To-

kios manipuliacijos lėmė, kad diktatoriaus politikai nepritariančys miestelėnai į juodaodžius ėmė žvelgti priešišškai.

XIX a. antrojoje pusėje Buenos Airių gyventojus užpuolė cholera, maras ir kitos epidemijos, kurios daugiausiai palietė nepritekliuje gyvenančius juodaodžių bei emigrantų sluoksnius. Mieste tuomet vyko gyventojų migracija: turtin-gesnės vietinių gyventojų ir užsienio prekeivių šeimos palikdavo savo namus, esančius į pietus nuo Gegužės aikštės (isp. *Plaza del Mayo*), ir persikeldavo į šiaurinę miesto dalį, kur buvo statomos visus tuometinius higieninius standartus atitinkančios rezidencijos. Namai, kuriuos jie apleido, buvo pertvarkomi į bendrabučius, kuriuose buvo apgyvendinami imigrantai bei juodaodžiai.

Juodaodžių skaičius drastiškai sumažėjo per XIX a. antrąją pusę: amžiaus pradžioje jie sudarė trečdalį miesto gyventojų, o pabaigoje beliko keli procentai. Anot G. R. Andrewso, atlikusio vieną reikšmingiausių Buenos Airių juodaodžių bendruomenės tyrinėjimų, pastarųjų skaičius taip sparčiai krito dėl įvairių priežasčių: 1) 1813 m. panaikinus vergovę, iškilo nedarbo problema; 2) masiškas tarnavimas kariuomenėje, kurioje juodaodžių mirtingumas buvo itin didelis; 3) didelis mirtingumas, kurį lėmė skurdas, blogos sanitarinės sąlygos, epidemijos; 4) etnis maišymasis, kurį paskatino didelės emigrantų bangos¹⁰.

Valdančioji klasė laikėsi nuostatos, kad juodaodžių jų visuomenėje apskritai nėra (išimtis galėjo būti koks nors egzotiškas kamerdineris), todėl apie šią socialinę grupę buvo vengiama kalbėti. „Jie išbraukė afro-amerikiečius iš Argentinos

istorijos ir dabarties, ištrynė iš tautinės sąmonės tų, kurie ją tebeturėjo.“¹¹ Patys juodaodžiai taip pat pradėjo save identifikuoti veikiau kaip Buenos Airių miestelėnus, o ne kaip juodaodžių bendruomenės narius. Tad nėra lengva tyrinėti įtaką, kurią XIX a. antrojoje pusėje ir XX a. pradžioje juodaodžiai darė Buenos Airėse vykstantiems kultūriniais procesams. Atitinkamai ir tarp tango ištakų

tyrinėtojų aptinkamos dvi prieštaringos nuomonės. Vieni grindžia prielaidą, kad tango muzikos ir šokio kilmė yra glaudžiai susijusi su Argentinoje nuo XV a. gyvenusių juodaodžių vergų ir jų palikuonių bendruomene¹². Kiti argumentuoja, kad XIX a. antrojoje pusėje (kai pradėjo formotis tango ištakos) tiesiog nebeliko juodaodžių, kurie save tapatinę su atskiru etnosu¹³.

JUODAODŽIŲ MUZIKA IR PRAMOGOS BUENOS AIRIŲ GATVĖSE

Afro-argentiniečių muzika ir pramogos šimtmečiais buvo neatsiejama Buenos Airių miesto dalimi, tačiau ne visuomet jie buvo legalūs ir viešai toleruojami. 1822 m. juodaodžiams buvo uždrausta šokti miesto gatvėse, o 1825 m. bet kokie juodaodžių šokiai dar kartą buvo paskelbti esantys už įstatymų ribų¹⁴. Tačiau jokie draudimai nesugebėjo pažaboti populiarių ir gyvybingų dainų ir šokių, kurie buvo svarbi juodaodžių identiteto ir gyvenimo būdo dalis. Miesto viešosios erdvės tampa vietomis, kur sleidžiasi muzika bei kuriamas garso menas¹⁵.

Gujamas ir persekiojamas juodaodžių folkloras sėkmingai gyvavo, o jų gyvenimo būdas netrukus ėmė daryti įtaką aukštesnių socialinių klasių atstovų elgsenai. Septintuoju ir aštuntuoju XIX a. dešimtmečiais vadinamasis auksinis Buenos Airių jaunimėlis pradėjo sąmoningai mėgdžioti juodaodžių aprangos bei kalbėjimo manierą, žavėjosi tradiciniu juodaodžių šokiu *candombe*. Buvo įkurta afro-amerikiečių kultūrą palaikanti organizacija *Los Negros*, kuri turėjo daugiau nei 350 narių – jie dainuodavo karnavaluose, tačiau faktiškai labiau neprisidėjo

prie juodaodžių kultūrinio palikimo įtvirtinimo.

Turtingas juodaodžių folkloras skatino kurti naujas dainas, kūrinis vadeviliams ir t. t. Ispanų kilmės žurnalistas, rašytojas Rafaelis Barreda (1847–1927) kartu su Miguelu Rojas (1845–1904) rašė populiarias karnavalų dainas, kuriose buvo pašiepiami juodaodžiai. Kompozitorius Jose Maria Palazuelos (1840–1893) parašė muzikinį kūrinį „El Negro Schicoba“ (1867), kuris įėjo į Argentinos muzikos istoriją¹⁶. Būtent šis muzikinis veikalas, siejamas su tango priešistore, ir padarė įtaką pirmosioms tango muzikinėms kompozicijoms bei dainoms.

XIX a. antrojoje pusėje Buenos Airėse išpopuliarėjo vadinamasis juodasis teatras, kuriame statomus vadevilius dažniausiai vaidindavo baltaodžiai aktoriai juodai nugrimuotais veidais. Paradoksalu, tačiau garsūs XIX a. Argentinos baltaodžiai aktoriai dažniausiai būna prisimenami už vaidmenis, kai jie vaidino juodaodžius. Todėl, nors juodasis teatras padarė tiesioginę įtaką tango muzikos ir šokio susiformavimui, tango neturėtų būti kildinamas iš juodaodžių kultūros,

kuri buvo svetima teatre dirbantiems baltaodžiams. Manoma, kad būtent juodojo teatro fenomenas galėjo sukurti stereotipą apie juodašias tango ištakas, suklaidinusį daugelį XX a. tango tyrinėtojų: „Tai buvo vaikymasis egzotikos, asocijuojamos su skurdžių klase, kurios egzotiškiausi atstovai buvo juodaodžiai. Taip gimė mitas apie tai, kad tango kilęs iš juodaodžių kultūros.“¹⁷

JAV pramogų pasaulio atstovai taip pat susidomėjo Pietų Amerikos vergų kultūra. 1869 m. susibūrė juodaodžių aktorių grupė *Christy Minstrels*. Pamėgdžiodami Pietų Amerikos vergų gestus bei dainas, jie pelnė didelį populiarumą. Jų pasirodymą stebėjo netgi rasistinių pažiūrų neslėpęs Argentinos prezidentas D. F. Sarmiento, kada su oficialiu vizitu lankėsi JAV. Po sėkmingo debiuto *Christy Minstrels* nuvyko į turą po Pietų Ameri-

kos šalis, koncertuodavo Montevideo, kur buvo priimti su didžiuliu entuziazmu. Pasisekimo atlikėjai susilaukė ir Buenos Airėse, kur jų pasirodymus stebėję kritikai teigė, kad iš jų galėtų daug ko pasimokyti netgi patys afro-argentiniečiai¹⁸. Tačiau ilgainiui grupė nustojo ieškoti naujų sprendimų ir tiesiog pataikaudavo masiniam skoniui kartodama populiarius šlagerius, todėl jų kūrybiniame kelyje tyrinėtojai įžvelgia slinktį nuo novatoriškumo iki dekadentinio banalumo¹⁹.

Los Negros bei *Christy Minstrels* buvo labai populiarios tarp *porteño*, kurie laikėsi prielaidos, kad gera muzika ar šokis privalo įtraukti juodaodžių kultūrą. Vykusiu buvo laikomas tik tas kūrinys, kuris vienaip ar kitaip įtraukdavo juodaodžių kultūros elementus. Netgi *zarzuelos*²⁰ – aktoriai – nesugebėjo pabėgti nuo šios pigios strategijos.

JUODAODŽIŲ FOKLORO ĮTAKA TANGO MUZIKOS IR ŠOKIO ATSIRADIMUI

Tyrinėtojai, norėdami geriau suprasti *porteño* gyvenimą bei tango ištakas, neišvengiamai ima gilintis į Buenos Airių miesto studijas²¹. Nepaisant skaudžių prisiminimų iš vergovės šešėlių aptemdytos praeities, Buenos Airių mieste ir priemiesčiuose gyvenantys juodaodžiai save tapatindavo su Plata upės deltos bendruomene ir aktyviai dalyvavo jos kultūriniame gyvenime. XIX a. antroje pusėje kaip atskiros etninės grupės jų tiesiog nebeliko. Aktoriai, vaidinę Rio Plata ir Cirko teatre, šoko tai, kas vėliau buvo pateikiama kaip „juodaodžių tango“, nors jų muzika ir choreografija turėjo mažai bendra tiek su tuo, kas vėliau

tapo tango, tiek su tuo, ką juodaodžiai šokdavo prieš pusę amžiaus, kai jie dar buvo išlaikę savo tautinę tapatybę, kuri iš esmės buvo kilusi iš Kongo Karalystės²². Būtent tokioje aplinkoje gyveno pirmosios kartos imigrantai, vadinamieji *gringo*, tad neturėtų stebinti, kad jų ir vėlesnių tyrinėtojų sąmonėje įsitvirtino įsitikinimas, kad tango yra glaudžiai susijęs su juodaodžių kultūra.

Neturtingi afro-amerikiečių atlikėjai muzikinį išsilavinimą dažniausiai įgydavo religinėse institucijose. Tokie atlikėjai kaip juodaodis smuikininkas Casimiro, mulatas Sinforoso, akordeonininkas Machado, juodasis bandonijos²³ meistras

Pablo Romero, gitaristai Domingo Santa Cruzas ir Eusebio Aspiazo neabejotinai prisidėjo prie tango muzikos susiformavimo. Juodaodžių atlikėjų būta ir daugiau. Iš jų turbūt garsiausias būtų afro-argentinietis Anselmo Rosendo Mendizabalis (1868–1913), kuris sukūrė fortepijonui skirtą tango muziką „El Entrerriano“ (1897), arba „Vyras iš tarpupių“. Šis kūrinys tapo pirmąja tango muzika, sudaryta iš trijų dalių, todėl būtent jis dažniausiai siejamas su tango gimimu²⁴. Talentingų afro-amerikiečių kilmės atlikėjų būta ir daugiau, o jų kūriniai neabejotinai prisidėjo prie tango muzikos atsiradimo ir susiformavimo. Tačiau, kaip teigia M. Broedersas, jų indėlis nebuvo didesnis negu indėlis šimtų kitų baltaodžių argentiniečių (*kreolų*) bei iš Europos atvykusių emigrantų (*gringų*), kurie buvo užmiršti, nes nekėlė tokio susidomėjimo kaip juodaodžiai. Tai reikštų, kad afro-argentiniečiai į tango istoriją įėjo ne todėl, kad jų nuopelnai buvo išskirtiniai, o todėl, kad jie buvo „spalvoti“ (juodaodžiai arba mulatai): „žurnalistui ar laikraščio redaktoriui naujo juodaodžio asmens atradimas visuomet prilygdavo laimikiui“²⁵.

Galbūt tikslinga būtų sakyti, kad juodaodžiai ir mulatai prie tango atsiradimo ir susiformavimo Montevideo ir Buenos Airių miestuose prisidėjo veikiau kaip neatsiejamas *porteño* elementas, o ne kaip atskiro etninės grupės atstovai. Tango kildinimas iš juodaodžių kultūros galbūt yra ne kas kita, kaip naivaus afrocentrizmo grindimas. Šią teoriją galėtume palyginti su teze, kad Egipto faraonai buvo juodaodžiai, o pats Egiptas tebuvo Etiopijos kolonija²⁶. Pastaraisiais dešimtmečiais filosofai, kultūrologai bei antropologai skeptiškai vertina tokius afrocentrinius mitus (lygiai taip pat, kaip ir kolonializmo epochoje gimusius eurocentrinius ar egzotikos išsiilgusių romantikų sukurtus azijocentrinius mitus). Akademiniam diskurse pastaraisiais dešimtmečiais jie atgimsta nebent kaip alternatyvios teorijos ir dažniausiai sukelia ne tiek kritiką, kiek pašaipią šypseną. Tačiau mitas apie juodąją tango kilmę tebėra stipriai išsisknijęs į tango muzikos bei šokio tyrinėtojų sąmonę. Tokiam mitui atstovaujantys tyrinėtojai, Broederso žodžiais tariant, viso labo „bando prastumti mitą apie juoduosius tango faraonus“²⁷.

IŠVADOS

Ilgus šimtmečius afro-argentiniečių populiacija buvo stabili, tad neišvengiamai darė įtaką šalies ekonomikos, politikos ir kultūros raidai. XIX a. jie aktyviai įsitraukdavo į šalies kariuomenę ir paliko ženklų, nors amžininkų dažnai nutylimą, pėdsaką šalies kovoje už nepriklausomybę. Dalyvavimas karinėse operacijose, antisanitarinės gyvenimo sąlygos,

epidemijos bei maišymasis su baltaodžiais imigrantais prisidėjo prie to, kad XIX a. tolydžio mažėjo juodaodžių skaičius – kiekvienas gyventojų surašymas rodė, kad pastarieji sudaro vis mažesnę argentiniečių procentą. Vergovės panaikinimas taip pat prisidėjo prie to, kad afro-argentiniečiai traukėsi iš Buenos Airių bei kitų didžiųjų miestų, kuriuose augo nedarbas

ir darėsi vis sunkiau kovoti dėl darbo vietų su į šalį plūdusiais neturingais imigrantais iš Europos. Tie, kurie liko gyventi Buenos Airėse, laiką leisdavo šokdami tautinius šokius (*candombe*), o pragyvenimo šaltinio vis dažniau ieškodavo grodami, dainuodami bei šokdami. Afro-argentiniečių folkloru netrukus susižavėjo tiek aukštesniems socialiniams sluoksniams priklausantys baltaodžiai miesto gyventojai, tiek JAV gyvenantys afro-amerikiečiai. Dėl tokio susižavėjimo JAV buvo įkurta grupė *Christy Minstrels*, sulaukusi didelio populiarumo tiek savo tėvynėje, tiek Argentinoje, o pačiose Buenos Airėse buvo kuriama muzika ir statomi teatro vaidinimai, kuriuose buvo pasakojama apie romantišką ir tragišką afro-argentiniečių likimą.

Nors afro-argentiniečių folkloras padarė didelę įtaką XIX a. antrosios pusės Buenos Airių kultūros raidai, taip pat ir tango muzikos susiformavimui, tačiau ši įtaka turėtų būti vertinama atsargiai. Tango ištakų tyrinėtojai ilgai neabejodavo, o neretai ir dabar laikosi nuomonės

(R. F. Thompsonas), kad tango muzika daugiausia išsiplėtojo būtent iš juodaodžių kultūros. Tačiau atsiranda ir tokių tyrinėtojų, kurie (pvz., M. Broedersas) atmeta tradicinę interpretaciją ir grindžia mintį, kad XIX a. antrojoje pusėje daugelis afro-argentiniečių identifikuodavo save veikiau kaip Buenos Airių miestelėnus (*porteño*), o ne kaip juodaodžių bendrijos narius, todėl jų kūriniai atspindi kitas vertybes bei savijautą negu jų pirmtakų, kurie gyveno vergovės sąlygomis. Kita priežastis, formuojanti mitą apie „juodašias“ tango ištakas, yra ta, kad paskutiniaisiais XIX a. dešimtmečiais juodaodžiai Buenos Airėse jau buvo tikra retenybė, todėl, aptikę juodaodį atlikėją, žurnalistai kaskart apie jį rašydavo tarytum apie kokią nors sensaciją. Susižavėjimas juodaodžių kultūros palikimu lėmė vadinamojo juodojo teatro įkūrimą – tai tapo dar viena priežastimi, kuri klaidino tango ištakų tyrinėtojus ir privertė juos patikėti mitu, kad tango muzika ir šokis kilo daugiausia iš juodaodžių kultūrinio palikimo.

Literatūra

¹ Kūrybos visuomenės ir kūrybinių industrijų problematika yra labai aktuali ir pastaraisiais metais susilaukia ypač didelio filosofų, sociologų bei kultūros tyrinėtojų dėmesio. Lietuvoje turbūt daugiausiai ją tyrinėjo Tomas Kačerauskas: žr. Tomas Kačerauskas, Kūrybos regionai tarp individo ir bendrijos. *Santalka. Filosofija. Komunikacija* 19 (1), 2011, p. 54–61; Tomas Kačerauskas, Kūrybos ir kultūros industrijos: filosofiniai, sociologiniai ir komunikaciniai aspektai. *Filosofija. Sociologija* 24 (3), 2013, p. 112–120; Tomas Kačerauskas, Kūrybos ekonomikos sektoriai: kūrybinių industrijų sąrašų lyginamoji analizė. *Filosofija. Sociologija* 25(1), 2014, p. 35–43; Tomas Kačerauskas. Kūrybinė klasė: ekonomi-

niai, sociologiniai, filosofiniai aspektai, *Filosofija. Sociologija* 2014, 25(3), p. 155–163. Kūrybinių industrijų problematiką taip pat yra tyrinęję ir kiti. Žr. Jūratė Černevičiūtė, Viktorija Žilinskaitė, Kūrybinių industrijų raida ir meno komunikacijos samprata Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija* 20(3), 2009, p. 203–212; paskiras pramogų industrijas nagrinėjo Valdas Pruskus, žr. Valdas Pruskus, Pramogos kaip komunikacijos forma: samprata ir socialinės funkcijos, *Santalka: Filosofija, Komunikacija* 21(1), 2013, p. 6–12.

² Edvards Erika, Slavery in Argentina. *Oxford Bibliographies in Latin American Studies* (ed. Ben Vinson). New York: Oxford University Press, 2014. (online): <<http://www.academia.edu/>

- 7674470/ Slavery_in_Argentina_from_Oxford_Bibliographies>
- ³ Rodriguez Jorge Romeo, The African Population in American Southern Cone: Organization, Development and Culture in Argentina, Bolivia, Paraguay and Uruguay. *African Roots/American Cultures – Africa in the Creation of the Americas* (ed. Sheila S. Walker). Rowman & Littlefield, 2001, p. 314–331, ypač p. 316.
- ⁴ Thompson Robert Farris, *Tango, the Art History of Love*. New York: Vintage Books, 2006, p. 62.
- ⁵ Becco Horacio Jorge, *Negros y morenos en el cancionero rioplatense*. BA: Sociedad Argentino de Americanistas, 1953, p. 13.
- ⁶ Andrews Georg Reid, The Black Legions of Buenos Aires, Argentina 1800–1900. *Slavery and Beyond – The African Impact on Latin America and the Caribbean* (ed. Darién J. Davis). Rowman & Littlefield, 1995, p. 56.
- ⁷ Rodriguez Jorge Romeo, The African Population in American Southern Cone, p. 317.
- ⁸ Paminėtina, kad 2005 m. Buenos Airės buvo įtrauktos į kūrybinių miestų grupę. Apie kūrybinius miestus žr. Eglė Štuopytė, Unesco kūrybinių miestų tinklų poveikis miesto tapatumui, *Santalka: Filosofija, Komunikacija* 2013, 21(2), p. 98–109.
- ⁹ Andrews Georg Reid, *The Afro-Argentines of Buenos Aires, 1800–1900*. Madison: University of Wisconsin Press, 1980, p. 27.
- ¹⁰ Ten pat, p. 4–5.
- ¹¹ Rodriguez, The African Population in American Southern Cone, p. 318.
- ¹² Požiūrį, kad juodaodžių kultūra esmingai paveikė tango atsiradimą ir raidą, išsamiausiai plėtoja R. E. Thompsonas veikale *Tango, the Art History of Love*, 2006.
- ¹³ Požiūrį, kad juodaodžių kultūra negalėjo tiesiogiai paveikti tango atsiradimo ir raidos, plėtoja Mario Broedero, *The Myths About Tango*. Kindle Edition, 2012.
- ¹⁴ Thompson, *Tango, the Art History of Love*, p. 85.
- ¹⁵ Tautvydas Bajarkevičius, Garso meno praktikos miesto erdvėsė. *Coactivity: Philosophy, Communication* 22(1), 2014, p. 75.
- ¹⁶ Gesualdo Vicente, *Historia de la musica en la Argentina*. BA: Edition Beta S.R.L., 1961, p. 908
- ¹⁷ Broeders, *The Myths About Tango*, p. 11.
- ¹⁸ Chasteen John Charles, *National Rhythms, African Roots – The Deep History of Latin American Popular Dance*. UNM Press, 2004, p. 60.
- ¹⁹ Broeders, *The Myths About Tango*, p. 12.
- ²⁰ Ispanų muzikinis-dramaturginis žanras, apiman-tis šnekamąjį dialogą, vokalų ir šokius.
- ²¹ Miesto studijų tematikai mūsų akademiniam diskurse daugiausia dėmesio skiria J. Lavrinec. žr. Jekaterina Lavrinec. Miesto studijos: trys žvilgsnio perspektyvos. *Filosofija. Sociologija* 21(1), 2010, p. 54–63; Jekaterina Lavrinec. Urbanistinė choreografija: kūnas, emocijos ir ritualai. *Santalka. Filosofija. Komunikacija* 19(1), 2011, p. 62–73; Jekaterina Lavrinec, Revitalization of public space: from “non-places” to creative playgrounds. *Santalka* 2011, Vol. 19 (2), p. 70–75; Jekaterina Lavrinec, From a ‘blind walker’ to an ‘urban curator’: initiating ‘emotionally moving situations’ in public spaces. *Limes* 4(1), 2011, p. 54–63. Taip pat žr. Agnieška Juzefovič, A Story of Shanghai Through the Cinema. *LIMES: Cultural Regionalistics* 4 (1), 2011, p. 75–88.
- ²² Broders, *The Myths About Tango*, p. 12.
- ²³ Bandonija – armonikai giminingas dumplinis liežuvėlinis aerofoninis muzikos instrumentas, kuris į Argentiją atkeliavo kartu su vokiečių imigrantais ir netrukus tapo pagrindiniu instrumentu, naudojamu tango muzikai atlikti.
- ²⁴ Thompson, *Tango, the Art History of Love*, p. 173.
- ²⁵ Broeders, *The Myths About Tango*, p. 14.
- ²⁶ Howe Stephen, *Afrocentrism – Mythical Pasts and Imagined Homes*. New York: Verso, 1988, p. 122–137.
- ²⁷ Broeders, *The Myths About Tango*, p. 13.